

הפרעות עיכול חורף 2020/21

כמו בכל שנה גם השנה אנו עדים לתחלואה נרחבת בשלשולים והפרעות עיכול בשלוחות השונות ובעיקר בחולבות. השנה בניגוד לשנים עברו התחלואה החלה כחודש מאוחר יותר. במספר מקרים אובחן גורם נגיפי בצואה ובדומה לכול שנה גם הפעם מתקיים הדיון הנצחי באם מדובר בבעיה על רקע הזנתי או על רקע של מחלה נגיפית. נתון נוסף שחשוב לציין הוא שאירוע התחלואה הנוכחי החל בסמוך למספר שבועות של גשמים עזים.

האבחנה באם הפרעות העיכול והירידה בחלב נובעות מגורם זיהומי או מגורמים הקשורים לממשק ההזנה מורכבת ואינה תמיד ברורה והיא במסגרת תפקידיו של הרופא הקליני. הרופאים מכירים את האבחנות האפשריות ויודעים לדרג את מידת הסבירות להמצאות מחלה זיהומית, אבחנה המתבססת על מידת התחלואה בשלוחות השונות, קצב התקדמות התחלואה בזמן ובמרחב ובהתאם לתגובת בעלי החיים לטיפול. בשנים האחרונות התווספה לארגז הכלים של הרופאים גם בדיקת מעבדה לנגיף הקורונה שאובחן בחלק מהאירועים. חשוב לציין שנגיף הקורונה בבקר גורם לסימני תחלואה המתבטאים בשלשולים וירידה בייצור וסימנים אלו שונים מהמחלה המוכרת לנו מהאדם. למיטב ידיעתנו לא מתקיים מעבר של נגיף זה מהפרות לאדם ולהיפך.

בשונה ממחלה זיהומית כאשר עוסקים בהפרעות עיכול הקשורות לממשק ההזנה קיימות שלוש סיבות עיקריות שעלולות לגרום לתחלואה זו והן יכולות להתרחש יחד או לחוד:

1. חדירת מזון מקולקל או מזון מאולח ברעלנים הפוגעים ישירות בבעל החיים או בחיידקי הכרס.
2. הרכב מנה שגוי המוביל לפגיעה בתהליכי התסיסה בכרס.
3. ממשק לקוי הפוגע בצריכת המזון, זמן הרביצה וזמן העלאת הגירה.

חדירת מזון מקולקל או מאולח ברעלנים

התחמיצים בישראל מהווים חלק משמעותי מהמספוא הגס. חלקם נקצר כמספוא איכותי, מרביתם עוברים תהליכי שימור ראויים אך חלק גדול מהתחמיצים מתקלקל במהלך השימוש וההאבסה וזאת בעקבות ממשק פתיחת בורות לקוי. תחמיצים הם מזון משומר ובדומה למזונות משומרים אחרים גם להם "אורך חיי מדף" מוגבל. שעון העצר של חיי המדף מתחיל לתקתק מרגע חשיפת התחמיץ לאוויר. לצערנו רבים מהעוסקים בתחום אינם מבינים את משמעות החשיפה לאוויר ומכאן התפתחה במקרים רבים שגרה של פתיחת כיסוי הבור/הסרת הניילון אחת למספר ימים. חשוב להבין שפתיחת חלקו העליון של הבור חושפת את חלקו העליון של התחמיץ עד לעומק של מספר עשרות סנטימטרים לאוויר ולחמצן המאפשרים את התעוררות השמרים אשר אחראים על תחילת תהליך הקלקול. שמרים אלו מנצלים את המזינים המצויים בתחמיץ תוך כדי ייצור תוצרי לוואי הפוגעים באיכות ומובילים להתחממות התחמיץ. במרבית המקרים השלב הזה מתרחש מבלי שאנו שמים אליו לב וחשוב להבינו שכן מדובר בשלב קריטי באורך חיי המדף של התחמיץ.

בשלב השני תתרחש צמיחת עובשים אותם קל לזהות בזכות המראה הייחודי שלהם והם רק יחריפו את תהליך הקלקול ויגדילו את הסיכון לבעלי החיים. נציין שהופעת העובשים מהווה רק את קצה הקרחון של תהליך הקלקול שהחל הרבה קודם. כיצד מתחבר קלקול השכבה העליונה בתחמיץ לתחלואת החורף?! ובכן, כאשר יורדים

גשמים עזים הם חודרים דרך חלקו העליון של התחמיץ לשכבות עמוקות יותר ומשנים את תנאי היציבות ששררו בתחמיץ. בנוסף לקלקול מתרחשת גם הפחתה באחוז החומר היבש אשר עלולה לפגוע בתפקוד הכרס עקב מחסור בסיב אפקטיבי.

בנוסף למזונות הלחים החורף מהווה גורם סיכון גם למזונות המרוכזים אשר יכולים להתקלקל כתוצאה מחדירת גשמים לתאי האחסון. קלקול זה נסתר פעמים רבות מהעין ומתגלה רק כאשר בוחנים את המזון מקרוב ומרגישים אותו בידיים.

הרכב מנה שגוי המוביל לפגיעה בתהליכי תסיסה בכרס

על מנת שנבין למה גורם המחסור בסיב האפקטיבי חשוב שנבין מדוע זקוקה לו הפרה. במהלך האבולוציה ובעיקר לאחר העלמות הדינוזאורים התפתחו בעלי חיים שונים שהסתגלו לעכל מזון צמחי שהיה אז בשפע. האסטרטגיה של מעלי הגירה שהתפתחו התבססה על כך שהמזון שוהה זמן רב בכרס, בתחילת מערכת העיכול של הפרה לצורכי פרוק על ידי חיידקים. רק מזון שסיים את כול תהליך הפירוק שלו ממשיך הלאה במורד מערכת העיכול. מדובר במערכת סינון ביולוגית המתבססת על סנן טבעי המורכב ממזון גס שטרם סיים את תהליכי הפירוק שלו. הסיב האפקטיבי מקנה לסנן הזה את יכולת הפעולה שלו והוא מגיע בעיקר מהמזון הגס.

פרות חלב גבוהות תנובה הזקוקות למזינים רבים לטובת צרכי הייצור שלהן. הן אינן יכולות להסתפק במזון סיבי/מזון גס ועל כן אנו נאלצים לתגבר אותן במזונות מרוכזים. פעולה זו פוגעת בפעילותו של אותו סנן ביולוגי ולעיתים אף פוגעת בפעילות התקינה של הכרס. כאשר המחסור בסיב אפקטיבי משמעותי הוא מלווה בסימנים קליניים ברי מדידה ובעיקר בהפרעות עיכול.

סיכום הגורמים בתקופת החורף אשר יכולים להסביר הפרעות עיכול על רקע הזנת:

1. הקור ותנובת החלב הגבוהה מעלים את צריכת המזון המקטינים את משך השייה של מזון גס בכרס. בעקבות זאת פעילות הסנן ותפקוד הכרס יורדים.
2. תנאי הממשק פוגעים בתדירות האכילה של הפרות ומעלים את גודל הארוחות.
3. מעבר לשימוש בתחמיצי תירס בעלי מקדם גסות נמוך מקטין את כמות הסיב האפקטיבי בכרס.
4. אחוז השומן בחלב משמש את חלק מהתזונאים ואנשי המקצוע כמדד לכמות המזון הגס. הערכים הגבוהים בתקופת החורף מובילים חלק מאנשי המקצוע להפחית את כמות המזון הגס, להקטין את כמות הבופרים ולהעלות את שיעור העמילן הפריק במנה. פעולות הפוגעות ביציבות הכרס.
5. רטיבות המזון בימי גשם ולעיתים גם לאחר שמסתיים גורמת לקלקול וחדירת רעלנים שונים למזון. הרטיבות משבשת את אחוז החומר היבש בתחמיצים ועקב כך גורמת לפחיתה באחוז המזון הגס במנה.
 - א. תיקוני גשם יש לבצע באופן מניעתי עוד בטרם הופעת סימנים קליניים המעידים על מחסור בסיב אפקטיבי.

המלצות בעת אירוע של הפרעות עיכול

למרות שחלק ממקרי התחלואה מתאימים לתחלואה על רקע זיהומי וחלקם אף זוכה לאישוש מעבדתי חובה עלינו בעת אירוע לפעול במספר מישורים עד לקבלת האבחנה:

1. במקרים לחשד של תחלואה על רקע זיהומי מומלץ לשלוח דוגמא מייצגת ממספר פרות באמצעות הרופא המטפל.
2. מומלץ לטפל במספר פרות באופן פרטני על מנת לקבל משוב בנוגע לתגובת הפרות לטיפול.
3. טיפולים פרטניים יכולים להתבצע במקביל לשינויים הזנתיים אך אסור לוותר עליהם מהטעמים הבאים:
 - א. המינון בטיפולים הפרטניים גבוה מהמינון הניתן במנה ולכן הם מעניקים לנו מידע טוב יותר בנוגע לתגובת הפרות לטיפול.
 - ב. טיפולים אלו חוסכים זמן בהגעה לאבחנה בניגוד לטיפול הנעשה דרך הרכב המנה המחייב אותנו להמתין מספר ימים בין טיפול לטיפול.
4. בעת מעבר בין בורות תחמיץ מומלץ לבצע את הפעולות הבאות:
 - א. ניקוי יסודי של התחמיץ עד להגעה לשכבה ראויה להאבסה.
 - ב. האבסה של התחמיץ לעגלות הבוגרות בשלב הראשון.
 - ג. בדיקה והתאמה של החומר היבש להרכב המנה.
 - ד. הכללת התחמיץ החדש בצורה מדורגת לשלוחת החולבות.
 - ה. שימוש מניעתי בסופחי רעלנים במהלך החלפת הבורות.
5. הסבירות כי תחלואה על רקע נגיפי מגיבה לטיפולים שמרניים כגון סודה לשתייה או פחם אינה סבירה. במקרים הללו בהם אנו מתרשמים כי תגובת הפרות לטיפולים טובה עלינו לבצע תחקיר בנוגע לאיכות המזונות ובעיקר התחמיצים או מזונות לחים אחרים.
 - א. חובה לבחון את כל המזונות ובעיקר את חלקו העליון של התחמיץ.
 - ב. חובה לקיים ממשק פתיחת בורות קפדני הכולל הסרת כיסוי וניקוי יומיים.
 - ג. מומלץ לשלוח דוגמאות מזון לרעלנים מאזורים חשודים הכוללים התחממות, שינויים בצבע, בריח או במרקם.
6. ללא קשר לגורם התחלואה לא ניתן להמעיט בחשיבות ותרומת ממשק האבוסים והרביצה לבריאות הפרות.
7. במקרים בהם קיים חשד לתחלואה על רקע זיהומי בה מתרחשת פגיעה מאסיבית ברירית המעיים ניתן לתגבר את המזון בוויטמינים נוגדי החמצון.

בברכה

פורום ההזנה של יצרני החלב